

membres de la qual coneixien molt bé el seu rerapaís i també el seu patrimoni, pel qual sentien una gran estima i admiració i volien la seva preservació per a les generacions futures.

Nosaltres, els escalencs del s. XXI, som els legítims successors de l'herència que ells ens llegaren. Esperem que l'esperit de defensa, preservació i difusió del patrimoni es mantingui viu a l'Escala i a tot Catalunya, ja que sempre s'ha dit: "Si perds les teves arrels, perds la teva identitat".

FONTS DOCUMENTALS

Arxiu del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries:
Diaris d'Excavació redactats per Emili Gandia (1908-1936)

Arxiu Parroquial de St. Pere de l'Escala:
Llibres de matrimonis, núm. 2 (1798-1858)

Arxiu Històric de l'Escala:
Llibres d'actes del ple (1844-1851)
Fons fotogràfic Josep Esquirol

Arxiu Municipal de Girona. Hemeroteca:
Diario de Gerona (1889-1936)
Lo Geronés (1894-1908)

CITES

1. Sobre el naixement i actuacions de la Comissió, vid. BOIX, LURDES, La Comissió de Defensa de l'Arquitectura Popular. Una entitat dedicada a la defensa del patrimoni escalenc, a *L'Escalenc*, de novembre de 2001 a febrer 2002. A més, la Comissió edità DDAA, *L'Escala: Cementiri marí i l'Alfolí de la Sal*, Comissió de Defensa de l'Arquitectura Popular, l'Escala, 1978.

2. Sobre aquest emblemàtic edifici, el Centre d'Estudis Escalencs va editar una sèrie d'articles a la revista local; vid. DDAA, *L'Alfolí de la Sal*. Història, usos, campanya de recuperació, propostes de futur, a *L'Escalenc*, de maig de 2001 a febrer de 2002.

3. Alexandre Cardunets i Cazorla (Barcelona, 1871 – Badalona, 1944) va ser un destacat pintor, gravador i dibuixant barceloní i president del Centre Artístic des de 1921.

4. Pere Corominas i Montanyà (Barcelona, 1870 – Buenos Aires, 1939), escriptor, polític, advocat i economista, presidí l'Ateneu Barcelonès entre 1928 i 1930. Durant la II República i la Guerra Civil fou Conseller de Justícia i Comissari General de Museus.

5. Francesc Maspons i Anglasesell (Barcelona, 1872 – Bigues, 1966) fou un destacat jurista català, vinculat a la Mancomunitat de Catalunya i entre 1925 i 1931 fou president del Centre Excursionista de Catalunya.

6. Santiago Marco i Urrutia (Barcelona, 1885-1949) va ser un destacat interiorista i decorador barceloní que treballà, colze a colze, amb l'historiador de l'art i dissenyador de mobles Josep Mainar i Pons, fins al punt que foren professors i president i secretari general del Foment de les Arts Decoratives, respectivament.

7. MARTINELL, CÈSAR, *Amics de l'Art Vell. Memòria llegida pel Secretari Gral. de l'Entitat Sr. Cèsar Martinell, en l'Assemblea reglamentària anual de Socis, celebrada a la Sala d'Actes del "Centre Excursionista de Catalunya" el dia 2 de Juny de 1930*, Barcelona, 1930, pàg. 7.

8. Ídem.

9. Ídem, pàg. 8.

10. Ídem.

11. MARTINELL, CÈSAR, *Amics de l'Art Vell. Els 6 primers anys, 1929-1935. Memòria de l'obra creada per l'entitat des de la seva fundació fins avui*, Ed. Pas i Vich, Barcelona, juny 1935, pàg. 13.

12. Ídem.

13. Ídem, pàg. 13 - 14.

14. Ídem, pàg. 15.

15. Ídem, pàg. 17.

16. Sobre tota la relació de conferències que es donaren, vid. MARTINELL, opus cit., 1935, pàg. 19 i següents.

17. Ídem, pàg. 16.

18. Sobre la figura i obra de l'arquitecte Cèsar Martinell, vid. MINGORANGE I RICART, FRANCESC X., La conservació del patrimoni en Catalunya: Cèsar Martinell i Brunet, arquitecto conservador de monumentos del Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional, a *Arte e identidades culturales: actas del XII Congreso Nacional del Comité Español de Historia del Arte*, Universidad de Oviedo, Gijón, 1998, pàgs. 499-508.

19. Per a veure més sobre els treballs endegats de restauració de l'entitat, vid. MARTINELL, opus cit., 1935, pàgs. 19-52.

20. COMISSIÓ PER LA DIGNITAT, *Volem els papers. La lluita per la repatriació dels "Papers de Salamanca"*, Pagès Editors, Lleida, 2004, pàgs. 13-19.

21. BOSCH I GIMPERA, PERE, *Correspondència 1969-1974: P. Bosch-Gimpera, R. Olivar-Bertrand*, Proa, Barcelona, 1978, pàg. 168.

22. Arxiu del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries (a partir d'ara AMAC-E). Diaris d'excavació d'Emili Gandia, 1936, pàg. 260.

23. Sobre aquest tema, vid. BOSCH I GIMPERA, PERE, *Viure el primer exili: cartes britàniques de Pere Bosch i Gimpera i Carles Pi i Sunyer (1939-1940)*, a cura de Francesc Vilanova i Vila-Abadal, Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms Locals, 2a ed., 2004 [1998].

24. AMAC-E. Gandia, 1936, pàg. 188.

25. Per a més informació sobre Bosch, cf. BOSCH I GIMPERA, PERE, *Memòries*, Ed. 62, Barcelona, 1980.

26. El cardenal Joan Margarit i Pau (1421-1484) va ser bisbe de Girona i autor del *Paralipomenon Hispaniae libri decem* (impr. Sancho Lebrija, Granada, 1545), la primera obra que intentà reconstruir la història antiga de la península Ibèrica a partir dels textos clàssics, emplaçant correctament les despulles del jaciment grecoromà.

27. El doctor Jeroni de Pujades (1568-1635), jurista, assessor i apoderat general del comtat d'Empúries, i jutge ordinari de Castelló d'Empúries, escrigué l'obra *Crònica Universal del Principat de Catalunya* (impr. H. Margarit, Barcelona, 1609). En el primer volum descrigué i emplaçà correctament les ruïnes, encara que també donà notícies imaginatives i falses reconstruccions històriques.

28. Pierre de Marca (1595-1662) fou bisbe de Tolosa de Llenguadoc i de París i exercí el càrrec de visitador regí a Catalunya a mitjan s. XVII. Aquesta estada al Principat li permeté recollir informació amb la qual va elaborar la seva important, però tendenciosa, obra: *Marca Hispanica, sive limes Hispanicus* (París, 1688).

29. Jaume Caresmar és autor del tractat escrit el 1780 en forma de carta (reproduït el 1821) i titulat *Carta dirigida al Il·lustre Señor Intendente General Interino del Ejército y Principado de Cataluña, en la que se prueba ser Cataluña en lo antiguo más poblada, rica y abundante que hoy*; aquesta carta, a més d'incloure una descripció sobre Empúries i els indiketes des de la fundació fins la destrucció de la ciutat grecoromana, és interessant perquè va incloure la primera llista d'alguns bisbes emporitans.

30. Joan F. Masdeu destaca per ser l'autor de l'obra titulada *Historia crítica de España y de la cultura española* (Madrid, 1785), en el segon volum de la qual va dedicar unes pàgines a l'Empúries grega i la seva evolució, encara que no en comentà la ubicació.

31. El pare Enrique Flórez (1702-1773) va ser l'iniciador i autor de bona part de la voluminosa obra titulada *España Sagrada*.

32. Josep Maranges de Marimon (l'Escala 1730-1804) fou un dels pioners de les excavacions d'Empúries, polític il·lustrat i cap del sometent durant la Guerra Gran; també fou capità de l'exèrcit reial i lluità per diversos punts de l'Empordà, fet que li va merèixer el títol de *Promotor de la Defensa de la Religión y de la Patria*. Fou batlle d'Empúries i l'Escala i promogué molt l'obra pública, sobretot els camins i les millores a l'antic port escalenc. Sobre la vida d'aquest personatge, vid. LLOBET I MASACHS, SALVADOR DE, *Notes per a una biografia d'en Josep Maranjas i de Marimon, primer historiador-arqueòleg d'Empúries, a Fells d'Història Local*, núm. IV, Ajuntament de l'Escala, maig 1989.